

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
ЛАБОРАТОРІЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

МОВА. СВІДОМІСТЬ. КОНЦЕПТ

Збірник наукових статей

Випуск 11

УДК 81'1(08)

ББК 80

М 74

Затверджено Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 7 від 24 червня 2010 р.).

Редакційна колегія:

Солоненко А. М., *д-р. біол. наук, проф.*

Габідулліна А. Р., *д-р філол. наук, проф.*

Гармаш О. Л. – *д-р філол. наук, доц.*

Коноваленко Т. В., *канд. пед. наук, проф.*

Митяй З. О., *канд. філол. наук, доц.*

Сіроштан Т.В., *канд. філол. наук, доц.*

Хомчак О. Г., *канд. філол. наук, доц.*

М 74 Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2021. – Вип. 11. – 250 с.

До збірника ввійшли наукові праці, присвячені актуальним питанням філології. Дослідники різних фахових рівнів ставлять і розв'язують проблеми широкого наукового діапазону. Основні положення статей були обговорені на X Міжнародній науковій конференції «Концептуальні проблеми функціонування мови в полікультурному просторі» (31 березня 2021 року) в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького.

Збірник призначений для фахівців і широкого кола читачів, що цікавляться актуальними проблемами філології.

Відповідальність за достовірність та оригінальність поданих матеріалів (фактів, цитат, прізвищ, імен, результатів досліджень тощо) покладається на авторів.

УДК 81'1(08)

ББК 80

©Хомчак О.Г., відп. ред., 2021

ЗМІСТ

КОМУНІКАТИВНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ МОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анциферова К., Митяй З.О.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА І ФУНКЦІОНУВАННЯ
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ..... 9

Венгринюк М. І.

ОСОБЛИВОСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ІНТЕНСИВНОСТІ
В НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ТЕКСТІ..... 12

Возна А.В., Єрмоліна Л.П.

ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З ЛЕКСИКОЮ,
СИНТАКСИСОМ І СТИЛІСТИКОЮ..... 16

Горда О.В.

ЗАСОБИ УВИРАЗНЕННЯ ЗАГОЛОВКІВ ГАЗЕТИ
«АГРОБІЗНЕС СЬОГОДНІ»..... 21

Жукова А.В.

ЗНИЖЕНОРОЗМОВНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК МАРКЕР
ЕКСПРЕСИВНОЇ ОЦІНКИ В МОВІ ЗМІ..... 25

Косович О.В.

ГЛОБАЛЬНИЙ ВИКЛИК КОРОНАВІРУСНОЇ ПАНДЕМІЇ: МОВНІ ЗМІНИ 29

Котлярова В.Ю., Ткач М.В.

МОДАЛЬНЕ СЛОВО ЯК ОСОБЛИВА ЧАСТИНА МОВИ..... 32

Курицина А.М.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ..... 35

Лемещенко-Лагода В. В.

MAIN APPROACHES TO THE CLASSIFICATION OF SCOTTISH
DICTIONARIES (WRITTEN IN SCOTS AND SCOTTISH GAELIC)..... 38

Німетулаєва Л.І.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДВАЛИНИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ..... 43

Пасік Н. М.

ВСТАВЛЕНІ КОМПОНЕНТИ В КОНТЕКСТІ ЕСТЕТИКИ
ІДІОСТИЛЮ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО..... 45

граматичні значення, виражені різними мовними засобами. Однина і множина – категорія числа, тощо [1].

За значенням у мові граматичні значення слова поділяються на: класифікаційні, синтаксичні та номінативні. З погляду відношення граматичних значень до дійсності їх можна поділити на реальні та формальні.

До безперечних відмінностей між лексичними і граматичними значеннями можна віднести наступні:

1) граматичні значення, на відміну від лексичних, не співвідносяться прямо з конкретними предметами, вони виражають звичайно загальні відношення, пов'язані з номінативним, модально – предикативним і комунікативним планами висловлювання;

2) граматичні значення у принципі наявні у всіх словах даної частини мови, а лексичні в окремих її словах чи групах слів (тематичних, лексико-граматичних, словотворчих, синонімічних і т.д.);

3) граматичні значення не дозволяють, як правило, тлумачень із допомогою окремих словосполучень і речень, що свідчить про їх виокремленість, пов'язаність і автоматизованість, підсвідомість;

4) граматичні значення виражаються за допомогою особливих граматичних засобів, які складають специфіку граматичних категорій тих чи інших частин мови (у змістовому плані ця особливість є факультативною, у формальному – основною).

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія: підручник. К.: Либідь, 1993. 312с.
2. Горпинич В.О. Морфологія укр. мови: підручник. К.: Академія, 2004. 335с.
3. Сучасна українська літературна мова: підручник / М.Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін./ за ред. М. Я. Плющ, 5-ге вид. стер. К.: Вища школа, 2005. 430 с.
4. Тараненко А.А. Языковая семантика в её динамических аспектах. Львів.: Світ, 1997. 345с.

Лемещенко-Лагода В.В.

*Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

MAIN APPROACHES TO THE CLASSIFICATION OF SCOTTISH DICTIONARIES (WRITTEN IN SCOTS AND SCOTTISH GAELIC)

Unusual intensity of information and communication activities of the late twentieth century identified the rapid development of various areas of applied linguistics, mostly lexicography. Most authoritative Ukrainian dictionaries define the concept

of “lexicography” in two aspects - theoretical and practical. Theoretical lexicography or metalexigraphy is considered as the purposeful scientific knowledge that gives a holistic systematic view of all issues related to the compilation of dictionaries, and practical or applied lexicography, which has accumulated extensive experience in the orderly and systematic description of languages, in its turn, is associated with direct practice of compiling dictionaries.

One of the main problems of modern lexicography is the typology of dictionaries. As the scientist V. Drabovska rightly points out, the need for a variety of information about the language complicates and expands the list of dictionaries, because in one of them it is impossible to put all the needed information. That is why in any national lexicography there is a great variety of dictionaries of different types [3, p. 119]. That is why the question of vocabulary types and the accumulation of experience in compiling various dictionaries has led to the need to generalize this experience, determine the features of the structure and formulate requirements for the compilation of modern lexicographic sources. However, it is impossible to systematize, describe and compare the objects of any field of knowledge without building a universal, in-depth and promising qualification system. Classification is an effective way to systematize knowledge, as well as to present the important features and characteristics of the object under study.

Under the classification of dictionaries, we primarily understand a systematic description of the main types and genres of dictionaries that have developed during the lexicographic process within one or more languages.

The history of lexicographic science has many classifications that have been compiled according to various differential principles and criteria. However, such a large number of diverse approaches does not allow to thoroughly characterize the huge array of dictionary works. As the scientist E. Kuznietsov points out: “The type of any dictionary is determined by two factors: the nature of the lexical material that it represents, and the practical purpose” [3, p. 120]. Thus, according to existing dictionary classifications, the same dictionary often belongs to different classification groups and types.

A differentiated approach, as an example of a typological description, makes classifications more complete, clearer and more effective, but not universal. The classification according to a certain list of features becomes limited when the fundamentally new types of dictionaries with features that are not included in the classification are compiled. Thus, the number of classifications will continue to increase in direct proportion to the emergence of new dictionary genres.

The analysis of existing dictionary classifications suggests that in the modern lexicographic theory the development of the dictionary typology is not aimed at the universal classification building, but at the systematic description of existing dictionaries.

The versatility and diversity of modern dictionaries provide a branching and a large number of prerequisites for the differentiation of dictionary editions. However, one cannot fail to notice the sufficient affinity of most classifications proposed by domestic and foreign lexicographers.

Thus, one of the simplest and most common classification of dictionaries is the distribution by number of words presented in them.

Depending on the dictionary volume, it is customary to allocate large, medium, small and very small dictionaries. However, L. Zgusta proposes to allocate very large dictionaries (over 400 thousand words) [5, p. 65].

As a rule, in Ukrainian lexicography dictionaries containing more than 100 thousand words belong to large dictionaries. Dictionaries containing from 40 to 100 thousand words belong to the middle ones. Small are dictionaries containing from 10 to 40 thousand words. Dictionaries containing less than 10,000 words are considered to be very small dictionaries.

It should be noted that among lexicographers there is no consensus on which category to include dictionaries of more than 100 thousand words. For example, S. Grinev adheres to the above classification [1, p. 25]. L. Stupin believes that the dictionary, which contains even 150 thousand dictionary entries, can hardly be classified as large. He refers them to dictionaries of the middle type [5, p. 65].

Thus, according to the number of words presented, Scots and Gaelic dictionaries are divided into four types:

1) Very small dictionaries: “A Dictionary of the Scottish Language” (1818), “Pocket dictionary of the Scottish Idiom” (1826), “The new English-Gaelic dictionary” (1986), “The modern Gaelic-English Dictionary (Am Faclair ur Gaidlich-Berurla)” (1993), “The Pocket Scots Dictionary” (1999), “Collins Gem Scots Dictionary” (2006), a series of books “Say it in Scots” (2008).

2) Small dictionaries: “Desultory notes on Jamieson's Scottish Dictionary” (1899), “A Dictionary of Lowland Scotch” (1915), “The Scots Thesaurus” (1999), “The essential Gaelic-English dictionary” (2001), “Concise English- Scots dictionary” (2005).

3) Middle dictionaries: “An Etymological dictionary of the Scottish Language” (1808), “Gaelic Dictionary” (1825 p.), “Dictionarium Scoto-Celticum” (1828 p.) “Jamieson’s dictionary of the Scottish language” (1867), “Illustrated Gaelic English Dictionary” (1901), “The Concise Scots Dictionary” (2005), “The essential Scots dictionary - Scots-English, English-Scots” (2004).

4) Large Dictionaries: “Scottish National Dictionary” (1976), “The Dictionary of the Older Scottish Tongue” (DOST) (2002), “The Dictionary of the Scots Language” (DSL) (2004).

Another important approach to the classification of modern dictionaries is the division proposed by V. Dubychynskyi in his general typology of dictionaries, namely - by the criterion of design and detailing of information. According to this criterion, dictionaries are divided into two groups: computer and printed [4, p. 104].

Of particular interest in Scottish computer dictionaries is the first online dictionary, “The Dictionary of the Scots Language” (DSL), which is currently the largest and most comprehensive dictionary of Scots language in its entire lexicographic practice. In addition, Scots computer lexicography is represented by such dictionaries as: “The Complete Ulster-Scots Dictionary”, “A Glossary of Words and Phrases used in Antrim and Down”, “The Shetland dictionary”, “The Orkney Dictionary”, “The Doric Dictionary”, etc.

Separately, it is worth noting that the mobile application “Scotranslate” for iPhone was released a few years ago, which offers fast translation of both individual words and entire sentences from English into Scots.

The first significant online English-Gaelic dictionary was Michael Bauer and William Robertson's “Faclair Beag”, which appeared in two stages, first as a digital version of Edward Dwelly's dictionary (early 2009), and later that year as a dictionary of modern Scottish Gaelic.

Printed dictionaries, in their turn, V. Dubychynskyi proposes to divide into [4, p. 89]:

- multi-volume: “Galic and English Dictionary” (1780), “Scottish National Dictionary” (1976), “The Essential Gaelic-English Dictionary” and “The Essential English-Gaelic Dictionary” (2001), “The Dictionary of the Older Scottish Tongue” (DOST) (2002).

- one-volume dictionaries: “Nuadhfhoclair Gaidhlig agus Bearla” (1795), “A Glossary of North Country words” (1846), “A Dictionary of the Scottish language” (1945), “The modern Gaelic-English Dictionary (Am Faclair ur Gaidlich-Berurla)” (1993), “The Pocket Scots Dictionary” (1999), “Gaelic Dictionary (Teach Yourself)” (2004), “Collins Gem Scots Dictionary” (2006), etc.

- pocket: “Pocket dictionary of the Scottish Idiom” (1826), “The new English-Gaelic dictionary” (1986), “The Pocket Scots Dictionary” (1999).

According to the peculiarities of the usage areas, Scottish dictionaries can be divided into:

- dictionaries of the writers and poets' language;

It is worth noting that the first glossary of works by the Scottish writer Robert Burns was published in 1710. This dictionary has been repeatedly republished, supplemented by new language material. However, the most prominent dictionaries of this type should be considered such dictionaries as “A Dictionary of the Scottish language” (1818), “Pocket dictionary of the Scottish idiom” (1826), “A Dictionary of the Scottish language” (1945).

- territorial dictionaries (dialectological);

Distinguishing Scottish dictionaries of territorial type, it is necessary to take into account the fact that they are divided into two types:

- dictionaries in which language is represented as a dialect (mainly Scots):

- “Pronouncing Gaelic Dictionary” (1832), “A glossary of North Country Words” (1846), “Observations on the Scottish dialect” (1876), “A Scots dialect dictionary” (1911).

- dictionaries that offer the vocabulary of dialects and language variants of the language:

- “An etymological glossary of the Shetland and Orkney dialect” (1866), “The dialect of Banffshire” (1866), “A Glossary of the Shetland dialect” (1914), “The Shetland dictionary” (1979).

- professional and terminological dictionaries:

Professional and terminological dictionaries are generally presented in different directions:

- dictionaries of legal terms:

- “A dictionary of the Law of Scotland” (1826), “A dictionary and the digest of the Law of Scotland” (1861), “Faclair na Pàrlamaid, a dictionary of governmental

terminology” (2001), “Dictionary for Local Government – Scottish Gaelic and English” (2011).

- dictionaries of mining and shipbuilding industry:

“A Glossary of Scotch Mining Terms” (1886), “Dictionary of Scottish Building” (1996).

- dictionaries of plants:

“Gaelic Names for Flowers and Plants” (1989), “Ainmean Gàidhlig Lusan – Gaelic Names of Plants” (1999).

Given the culturological orientation of the material presented in dictionary articles, we propose to distinguish two types of dictionaries:

- dictionaries of toponyms:

“An etymological glossary of the Shetland and Orkney dialect with some derivations of names of places in Shetland” (1866).

- dictionaries of names and surnames:

“The Origin and Significance of the Scottish Surnames with a Vocabulary of Christian Names” (1862).

Summarizing all the above, it should be emphasized that, despite the great diversity of the presented dictionary genres, most dictionaries are linguistic or linguistic and regional. This is largely due to the fact that Scots language, despite its status as a regional language, and Scottish Gaelic, that was recognized as the official language of Scotland, are still not used in all spheres of Scottish public life as Scottish English, although the Scottish Parliament is taking a number of steps to promote them.

Moreover, it can be concluded that almost all Scottish dictionaries are not intended for the Scottish reader, but for readers from other countries, namely those who are interested in Scotland or are going to visit it, and do not have enough cultural material to understand the traditions and customs of everyday life of the Scotsmen, as well as the main values of the nation.

REFERENCES

1. Grinev S.V. Vvedeniye v termynohrafyyu. [Introduction to terminology]. M.: MPU, 1996. 161 p.

2. Devel L.A. Dvuyazychnaya leksykohrafiya. [Bilingual lexicography]. *RUDN Bulletin, Education Issues Series: Languages and specialty*. 2011. №3. pp. 25-29.

3. Drabovska V.A. Suchasni tendentsii anhlovnoi navchalnoi leksykohrafi. [Modern trends in English lexicography]. *Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi. Series: Philology. Collection of scientific works*. Vinnytsia: Planer LLC, 2013. Issue. 17. pp. 119-124.

4. Dubychynskyi V.V. Leksykohrafiya. [Lexicography]: textbook. allowance. M.: Nauka: Flinta, 2008. 432 p.

5. Moiseev M.V. Leksykohrafiya anhliyskoho yazyka [Lexicography of the English language]: a textbook for students. Omsk: OmGU, 2006. 92 p.